

nulla ipso jure. Ac denique condemnatio ad gravem pœnam sine ulla causa absque ulla controversia nulla esset; ergo condemnatio ad gravissimam pœnam propter levem causam est etiam nulla. Patet consequentia, tum quia in moralibus parum pro nihilo reputatur, et ideo parva causa respectu tantæ pœnæ quasi nulla est; tum etiam quia tanta proportione excedit gravissima pœna levem culpam, quanta gravis nullam; maxime quando pœna illa est indivisibilis, quæ non potest secundum partem proportionatam applicari, et executioni mandari, et secundum aliam partem rescindi, cujusmodi est excommunicationis majoris censura. Sunt vero, qui hoc tantum procedere putent, quando talis causa levis in ipsa sententia explicatur. Sed quicquid sit de exteriori foro, in interiori sufficit, quod in re ipsa causa non subsistat, juxta dicta de censuris in communi.

Qui excusatur a culpa mortali, ab excommunicatione excusatur.

7. Secundo infertur ex dictis, quotiescumque aliquis excusatur a culpa mortali in transgressione alicujus legis, vel præcepti, excusari etiam, ne censuram excommunicationis contrahat, etiamsi omnibus transgressoribus illius præcepti imposita sit; ut si excommunicentur omnes qui furantur aliquid, si quis id committat, tamen ex levitate materiæ excusetur a mortali, excusabitur etiam, ne talem censuram contrahat. Et eadem ratione, cui sub excommunicatione præcipitur, ut solvat, vel restituat, si id omittat, quia revera non habet unde solvat, sicut excusatur a culpa, ita etiam a censura. Ratio est, quia cessante causa necessaria etiam quoad rei effectum, cessat, seu non fit effectus. Item quia *quod culpa caret, in damnum vocari non debet*, ut dicitur in cap. 2, de Constitutionibus; ergo quod ad caret gravi culpa, non debet in gravissimum damnus excommunicationis vocari. Atque ob eandem causam quoties sententia hujus censuræ fertur absque vera mortali culpa, quæ in persona supponatur, apud Deum et in conscientia foro per se obligationem non inducit, licet in foro exteriori, vel interdum ex accidente propter vitandum scandalum obligare possit. Ubi sese offerebat copiosa materia disputandi de causis, quæ excusare possunt, ne talis censura incurratur, quales sunt ignorantia, violentia, aut metus, qui moraliter æquiva-

leat, aut alia gravis necessitas. Item occurrebat hic dicendum de excommunicatione injusta ex defectu causæ finalis, et materiæ circa quam, an semper sit nulla; sed quia hæc omnia copiose tractata sunt de censura in communi, et in præsentia nihil in eis speciale occurrit, ideo in eis iterum immorari non est necesse.

8. *Prima objectio contra conclusionem positam.* — Objici vero potest contra hanc illationem, primo, c. Odoardus, de Solutionibus, ubi excommunicatio lata in eum, qui creditori non solvebat, valida censetur, et indigena absolutione, etiam si ille fuisset impotens ad solvendum; cum ergo impotentia excuset a culpa, et non excusaverit ab excommunicatione, non est in universum vera regula tradita. Consequentia est clara, et antecedens patet ex illis verbis textus: *Mandamus quatenus si constiterit, quod prædictus non possit solvere debita supra dicta, sententiam ipsam sine difficultate qualibet relaxes.* Secundo c. Pervenit, de Sent. excom., ubi percussio clerici, quæ parva fuit, et ideo ob parvitatem materiæ excusari videtur a mortali, censetur sufficiens causa ad incurrendam excommunicationem majorem ipso jure latam pro tali crimine. Tertio, c. Episcopi, 11, quæst. 3, ubi reprehenduntur, et puniuntur quidam Episcopi, qui innocentes, vel minimis causis culpabiles excommunicare præsumunt, et tamen hujusmodi excommunicatio non censetur nulla, ut patet ex illis verbis: *Ne forte excommunicati longo tempore morte præveniantur.*

9. *Objectio solvitur.* — Ad primam objectionem respondetur primo, verbum illud *relaxes*, non semper significare dissolutionem vinculi validi, sed interdum declarationem invalidam, vel sæpe significare relaxationem facti potius quam juris, seu vinculi, quod secundum jus tenuerit. Cujus rei multa exempla in superioribus vidimus, et optimum est in cap. Audivimus, 24, quæst. 1, in illis verbis: *Te tuosque absolvendo*; et tamen erat sermo de excommunicatione lata excommunicato, quæ sine ulla controversia ipso jure nulla existit; ibi Glossa ita exponit, et alia jura similia refert. Nec est dissimile c. Ad probandum, de Re judicata, ibi, *eandem sententiam constiterit infirmandam*, et tamen erat lata ab excommunicato. Sic ergo in dicto cap. Odoardus, sententia illa relaxanda dicitur, vel quia declaranda erat inefficax ad ligandum, vel certe relaxanda quoad effectum.

tum, quem de facto potius, quam de jure habebat, quia ille Odoardus evitabatur, et alios vitare compellebatur. Unde addi potest, fieri potuisse, ut sententia illa in exteriori foro fuerit justa; nam, ut ibidem dicitur, ille Odoardus recognovit debita, negavit tamen se esse solvendo, propter rerum inopiam; non tamen ibi dicitur sufficienter in judicio probasse hanc rerum inopiam; sola autem negatio non sufficit, quominus qui debitor est, præsumatur esse solvendo, ut dixit Glossa in leg. Si vero, § Qui, verb. *Dubitatur*, ff. Qui satis dare cogantur, et ideo dixit Pontifex: *Quatenus si constiterit*; nondum ergo constabat; quare fortasse sententia fuit justa in foro exteriori, et consequenter in eodem relaxanda.

10. *Secunda diluitur.* — Ad secundam respondetur, in illo c. Pervenit, Pontificem non definite asserere eos indigere absolutione, qui non enormem, sed modicam et levem injuriam clericis irrogarunt. Sed verba textus sunt: *De his absolvendis tuæ fraternitatis arbitrio duximus committendum.* Quod potest intelligi, tum ut iudices, an absolutione indigeant, tum etiam ut absolvas, si crimen ad excommunicationem contrahendam fuerit sufficiens, non tamen adeo enorme, ut ejus censura reservatione digna videatur. Itaque *modica et levis injuria* dici potest vel simpliciter et absolute, quia tanta non est, ut ad gravem culpam sufficiat, consideratis omnibus circumstantiis, quæ in tali injuria concurrunt, et tunc non est necessaria absolutio, quia illa non est sufficiens materia excommunicationis majoris. Alio modo dicitur injuria mediocris respective, scilicet, comparatione enormis, et levis comparatione mediocris, ita tamen ut omnes illi tres gradus contineantur intra sufficientem materiam peccati mortalis et excommunicationis. Recte enim levis injuria, comparative sic dicta, potest esse simpliciter gravis, ita ut ad mortale peccatum sufficiat. Præsertim, quia interdum potest injuria levis videri quantum ad nocumentum corporale quod infert, et ratione modi, et circumstantiarum esse gravis et mortalis culpa, ideoque ad incurrendam excommunicationem sufficiens; et hæc posterior expositio videtur illi textui magis accommodata.

11. *Tertiæ objectioni fit satis.* — Circa tertiam objectionem advertendum est textum illum diverso modo legi in originali, quam referatur a Gratiano; nam Gratianus affirmative legit: *Communio illis usque ad tempus*

Synodi a reliquis Episcopis denegetur; ita ut relativum *illis*, Episcopos male excommunicantes eos, qui innocentes fuerant aut leviter peccaverant, referat. In concilio autem Agathensi, c. 3, 2 tom. Concilior., negative legitur: *Illis communio non denegetur*, juxta quam lectionem relativum *illis*, refert ipsos injuste excommunicatos. Et sane ratio, quæ subjungitur, *ne forte sic excommunicati morte præveniantur*, etc., videtur magis huic lectioni favere. Quid enim refert ad cavendum hoc periculum, quod excommunicatores ipsi communionem priventur? Quod autem ipsi excommunicati saltem a vicinis Episcopis ad communionem admitterentur, multum eis prodesse poterat. Juxta hanc ergo posteriorem lectionem potius colligitur Concilium reputasse nullam talem excommunicationem, quandoquidem absque prævia absolutione sic excommunicatos non vitandos censuit. Dixit autem, *a vicinis Episcopis*, quia licet in propria etiam dioecesi jure vitandi non essent, tamen ipsi Episcopi excommunicantes de facto illos vitabant et vitari compellebant; cui malo ipsi vicini Episcopi subvenire non poterant, quia superiores non erant Episcopis excommunicantibus, et ideo dicit, *usque ad tempus Synodi*, quæ potest cogere Episcopum ad justitiam servandam. Quod si priorem retineamus lectionem, ad eundem sensum est accommodanda. Voluit enim illud Concilium, illis Episcopis male excommunicantibus ab aliis vicinis communionem negari etiam ante tempus Synodi, id est, ipso facto, et ante aliam sententiam (ut sic exponam), ut eo modo cogentur ad communionem admittere quos sic excommunicaverant, ne tanto tempore in eo essent periculo, in quo constituebantur non jure, scilicet, quia excommunicatio esset valida, sed facto, quia a suo Episcopo communionem privabantur.

Transgrediens legem justam ferentem excommunicationem peccat mortaliter.

12. Tertio principaliter ex dictis infero, quoties per aliquam legem prohibetur aliquis sub pœna excommunicationis ipso facto incurrendæ, si lex sit justa et valida quoad talem pœnam, transgressionem ejus peccatum esse mortale. Hanc regulam tradidit Cajetanus specialiter in Sum., verb. *Præceptum*, Estque communis omnium, sequiturque evidenter ex dictis. Quia si illa pœna justa est, supponit proportionatam causam vel culpam;

sed culpa illi proportionata est mortalis tantum, ut ostensum est : ergo. Deinde tale præceptum cum pœnam gravissimam imponat, necesse est ut sit grave, et (ut aiunt) præceptum simpliciter, et de re multum necessaria; sed tale præceptum, etiamsi humanum et Ecclesiasticum sit, obligat sub mortali, ut constat ex materia de legibus : ergo.

13. *Objectiones contra illationem.* — *Prima.* — *Secunda.* — *Tertia.* — Contra hoc vero illatum multa objici possunt, quæ contra principalem regulam consequenter procedunt. Primum est, quia antiqui canones Ecclesiastici eandem excommunicationem ferebant contra eos, qui communicabant cum excommunicatis, etiam in humanis, ut patet ex cap. Sicut Apostoli, 11, quæst. 3, ubi refertur, hæc fuisse traditionem Apostolicam. Idem habetur in Concilio Carthag. IV, c. 73, c. Qui communicaverit, 11, quæst. 3, et clarius in c. 2 de Cleric. excom. ministr., ibi: *Quicumque cum eo communicaverit, similiter se sciat excommunicatum*, ubi adverbium, *similiter*, indicat eandem speciem excommunicationis. Secundo in Concilio Carthag. IV, c. 24, sic dicitur: *Sacerdote verbum faciente in Ecclesia, qui egressus de auditorio fuerit, excommunicetur*, et habetur de Consecrat., d. 1, c. Sacerdote; illa autem actio valde levis est, et aut nulla est culpa, aut solum venialis. Tertio in c. 2, de Vit. et honest. clericor., clerici arma portantes excommunicantur. Et (quod durius est) in c. 4, dicitur: *Si quis ex clericis comam relaxaverit, anathema sit*. At vero hæc non videtur culpa gravis.

14. *Ad objectiones respondetur.* — *Ad primum.* — Ad primum respondetur in primis, multa ex illis juribus non recte citari. Advertendum est enim in illatione facta sermonem esse de lege excommunicationem ferente ipso jure, nam de illa, quæ ferendam imponit, paulo post videbimus. Fabianus ergo in dicto c. Sicut Apostoli, solum dicit, *communione priventur*, et in canonibus Apostolorum idem dicitur, vel eisdem verbis, vel per verbum, *segregatur*, aut simile, quæ omnia verba non censuram latam, sed ferendam indicant. Similiter in canone Concilii Carthag. dicitur, *excommunicetur*, quod recte intelligitur faciendum ab homine; at vero ab homine interdum prohiberi potest communicatio cum excommunicato sub censura majoris excommunicationis, ut supra dictum est. Deinde adverte, olim nomen excommunicationis non

tam presse et stricte usurpatum fuisse, sicut nunc est in usu; nunc enim simpliciter dictum pro excommunicatione majori sumitur juxta declarationem juris supra tractatam; olim vero latius sumebatur non solum pro excommunicatione minori, sed etiam pro separatione seu exclusione a participatione Eucharistiæ, quæ per antonomasiam communio dicitur. Et ita possent exponi canones Apostolorum et Fabiani; sed obstant verba Calixti, in epist. 2, quæ habentur in c. Excommunicatos, 11, quæst. 3: *Quia quicumque in his, vel aliis prohibitis cum eis scienter communicaverit, juxta Apostolorum institutionem, et ipse simili excommunicationi subjacebit*. Quibus verbis similia sunt alia, quæ citavimus ex c. 2 de Cleric. excom. ministr. Ad quæ dici potest, similitudinem non semper dicere æqualitatem; est autem inter minorem et majorem excommunicationem aliqua similitudo, etiamsi non sit æqualitas. Et ita exposuit Glossa in dicto cap. 2. Et quantum ad censuram, quæ ipso jure incurritur ob talem communicationem, necessario est admittenda talis expositio, quia in aliis juribus ita explicata est, ut supra est tactum, et infra agentes de excommunicatione minori videbimus. Quantum vero ad censuram, quæ ob eam causam inferri potest, certum est, aliquando esse posse majorem excommunicationem; tunc autem non fit sine transgressione mortali, quæ sæpissime potest ob illam communicationem etiam humanam et vulgarem committi, ut supra visum est.

15. *Notanda pro solutione secundæ et tertiæ objectionis.* — Ad alia argumenta dicunt aliqui, quamvis peccatum veniale per se ac regulariter non sufficiat ad censuram, ex accidente tamen, et propter aliud interdum posse sufficere; scilicet, vel quia disponit proxime ad mortale, ut abusus jurandi frequenter, vel quia alios scandalizat. Nam in priori casu agitur de vitando gravi damno et periculo ejus qui sic peccat, et ideo fraterne moneri, et corripiri potest ac debet; et consequenter si Ecclesiam non audierit, poterit excommunicari. In altero vero agitur de vitando gravi damno proximi innocentis, qui scandalum patitur. Et ideo ad hoc etiam potest alius per censuram gravem compelli. Alia ergo decreta in illis objectionibus citata juxta hanc doctrinam intelligi debent; nam præcipue videntur illam censuram tulisse ob scandalum vitandum.

16. *Peccatum ex se veniale, ob periculum*

in quo constituit hominem, potest esse mortale.

— Verumtamen circa hanc doctrinam observandum est, ut vera sit, non esse ita intelligendam, ut limitationem aliquam propositæ regulæ contineat, ac si peccatum veniale manens intra latitudinem venialis peccati possit interdum esse materia sufficiens excommunicationis majoris; hoc enim verum non est, nam rationes, quibus regulam confirmavimus, probant non tantum regulariter, sed etiam semper, et in omni casu peccatum veniale esse insufficientem materiam hujus censure. Quando ergo dicitur veniale peccatum esse dispositio proxima ad mortale, interrogandum est, an sit dispositio ita proxima, ut constituat hominem in morali ac proximo periculo peccandi mortaliter, et jam tunc illud veniale peccatum ex tali circumstantia fit mortale, nam in mortalibus ejusdem malitiæ est constituere se voluntarie in morali periculo et proximo committendi aliquod crimen, et committere illud. Vel illa dispositio non est ita proxima, ut afferat dictum morale periculum, et tunc illud veniale adhuc manet intra naturam et limites venialis peccati. Et ideo per se non est sufficiens materia excommunicationis majoris. Est tamen ulterius advertendum, quod licet illa circumstantia tunc per se, et ex natura rei non sufficiat ad constituendum peccatum mortale, nihilominus potest aliquando sufficere, ut Prælati possit graviter prohibere illum actum, ut removeat subditum non tantum a dispositione proxime proxima (ut sic dicam) peccandi mortaliter, sed etiam a dispositione utcumque proxima, seu quæ parum distat ab occasione mortali proxima. Et tunc actus, qui per se non esset peccatum mortale, adjuncto præcepto superioris sufficienter declarantis se velle obligare quantum potest, erit peccatum mortale. Quia superior interdum potest præcipere, vel prohibere sub mortali actum de se indifferentem; ergo etiam poterit prohibere sub mortali actum de se venialem, si alioqui gravis causa occurrat; nam per ordinem ad illam talis actus efficietur materia gravis; et ita contingit in exemplo posito. Quod præsertim accidere potest in statu religionis, in quo et ipsi subditi majori quadam ratione tenentur venialia peccata, et occasiones mortalium præsertim utcumque proximas cavere; et ipsi superiores majorem potestatem habent prohibendi ea, quæ grave impedimentum esse possunt perfectionis, nedum ea, quæ propinqua disponunt ad vitam spiritualem amittendam.

In hoc ergo casu prohiberi potest peccatum veniale sub censura excommunicationis, in sensu (ut ita dicam) diviso, non composito; prohibetur enim id, quod ex se erat veniale; non manet autem veniale supposita tali circumstantia et prohibitione; censura autem non cadit in illum actum nisi ut sic prohibetur, et ita formaliter non cadit nisi in peccatum mortale.

17. *Peccatum ex se veniale potest ratione scandali fieri mortale.* — Atque hæc eadem doctrina applicanda est ad alium casum de scandalo, quia peccatum de se veniale potest interdum fieri mortale ratione scandali; nam et actus de se bonus potest fieri peccatum mortale ratione scandali; et tunc posset sub censura prohiberi, non quia bonus, vel quia peccatum veniale, sed quia sic scandalosus. Aliquando vero potest scandalum proveniens ex peccato veniali non esse adeo grave, ut per se, et ex sola rei natura reddat actum peccaminosum mortaliter; sit tamen sufficiens ratio, ut possit a superiori prohiberi rigoroso præcepto obligante ad mortale; et tunc etiam poterit adjungere excommunicationis censuram, quæ formaliter jam non cadit in veniale peccatum, sed in mortale.

18. *Ad secundum.* — Quanquam autem hæc doctrina vera sit, videndum superest, an per illam possit omnibus objectionibus, et juribus in illis citatis satisfieri. Nam canon Concilii Carthaginen. simpliciter dicit: *Sacerdote in Ecclesia verba faciente, qui egressus fuerit, excommunicetur*, et non meminit scandali, aut alterius similis circumstantiæ. Verisimile tamen est, illum actum eo tempore scandalum aut perturbationem gravem aliis fidelibus afferre solitum, et ideo tam graviter fuisse punitum. Quanquam non displicet quod antea considerabam, ibi non dici, excommunicatus sit, sed excommunicetur, quasi relinquendo arbitrio Episcopi, ut tunc id exequatur, quando viderit actum esse ad eam pœnam sufficientem. Item quia illud verbum, *excommunicetur*, indifferens est ad excommunicationem majorem vel minorem, et ad privationem communionis in Eucharistia vel Missæ sacrificio, præsertim juxta usum illorum temporum, ut dicebam.

19. In tertia vero objectione, c. 2 de Vit. et honest. cleric., difficultatem non habet, tum quia ibi solum dicitur, *excommunicentur*, tum etiam quia est sermo de clericis usurariis et portantibus arma; utraque autem est materia gravis. De priori enim per se patet;

posterior autem licet ex se non sit ita intrinsece mala, tamen multum pertinet ad decentiam status clericalis. Quod adeo verum est, ut clericus portans arma sine necessitate, si tertio admonitus non respiciat, privetur privilegio canonis *Si quis suadente*, ut ibi notat Glossa ex c. In audientia, et c. Contingit, 2, de Sent. excom. Quartum autem caput ejusdem tituli plusculum habet difficultatis; unde quidam restringere volunt caput illud ad excommunicationem minorem. Sed repugnat proprietatis vocis, *anathema*, quæ semper pro majori excommunicatione et solemniter sumitur. Alii restringunt, ut illa non sit censura ipso jure imposita, sed imponenda. Sed repugnare videtur modus ille loquendi, *anathema sit*; illo enim significari solet censura ipsa lege imposita, quia imperium illud legis efficax est. Nihilominus Glossa ibi ita interpretatur, *sit*, id est, fiat, non enim est (inquit) *excommunicatus ipso jure*; probatque ex multis similibus, quæ habentur in decreto, d. 30. Quæ expositio probanda videtur, quia est materiæ talis præcepti consentanea, et verbum illud imperandi, ut supra notavi; tractando de censuris in communi, ambiguum est; et in mitiori sensu est interpretandum, si circumstantiæ aliud non requirant. Et simili modo exponunt alii c. Si quis, 23 d., quod idem est cum dicto c. 4, ubi Turrecremata: *Anathema* (inquit) *non ipso jure*; sed, si admonitus cessare noluerit, venit bene *excommunicandus*. Et ita facile constat, talis excommunicationis materiæ esse peccatum mortale; nam relaxare comam, maxime quoad clericalem tonsuram, et cum tanta pertinacia, gravis transgressio est, et genus quoddam apostasiæ a clericatu, ut Turrecremata supra notat, et Panormitanus, in dicto c. 4, ait, illud esse peccatum mortale, quandoquidem dignum est anathemate. Et in dicto c. Contingit, 2, de Sent. excom., inter alia propter quæ privatur clericus privilegio canonis *Si quis suadente*, unum est, *si in modo tonsuræ clerici quidquam non ostendit, et tertio de hoc admonitus non emendatur*; est ergo illa culpa gravis, et ut sic tantum est materia anathematis.

Solum ob peccatum mortale potest feri lex præcipiens excommunicationem ab homine ferendam.

20. Quarto principaliter inferri potest ex regula proposita, quoties lex vel præceptum

justum sub pœna excommunicationis majoris, etiamsi non ipso facto incurrendæ, sed a judice inferendæ, aliquid prohibet, transgressionem talis præcepti ex suo genere peccatum mortale esse, et solum ea ratione esse posse sufficientem materiæ ad executionem illius pœnæ. Hanc illationem docuit Sylvester, verb. *Præceptum*, quæst. 3; et Cajetan., 2. 2, q. 186, art. 9, circa ad 2. Probatur autem ex dictis, quia excommunicatio non potest ferri, neque a jure, neque ab homine, nisi propter peccatum mortale; quando autem lex prohibet aliquid sub pœna excommunicationis inferendæ, licet ipsa lex non excommunicet, virtute tamen præcipit judici, ut pro tali transgressione excommunicet; si ergo justum est præceptum, supponitur ibi sufficiens materiæ ad excommunicandum, alioqui talis lex præciperet judici rem iniquam; ergo illa transgressio est peccatum mortale. Et confirmatur, nam quando lex civilis aliquid prohibet sub pœna mortis, illa pœna non inferitur a lege, sed inferenda est a judice, et nihilominus ex gravitate pœnæ recte colligitur transgressionem illam esse peccatum mortale, quia alias nec judex posset juste exequi pœnam illam, nec lex posset illam inferendam præcipere; ergo idem est proportionaliter in præsentibus, quia, ut diximus, excommunicatio major in spiritualibus æquiparatur corporali morti in temporalibus.

21. *Sententia Cajetani contra illationem positam.*—Nihilominus Cajetanus, in Summa, verb. *Præceptum*, et verb. *Clericorum peccata*, oppositam sententiam tenet, et priorem retractare videtur, propter quædam exempla canonum, quorum præcipua in superiori puncto tractata sunt. In quibus nos advertimus sermonem esse de excommunicatione ferenda. Ratione item potest hoc suaderi, quia longe minus est excommunicationem comminari, quam ferre; ergo licet excommunicatio ferri non possit nisi propter mortale peccatum, comminatio tamen ejus ferri poterit. Declaratur præterea in hunc modum. Quia, quando lex præcipit aliquid sub pœna excommunicationis ferendæ, prius quam excommunicatio feratur, nova judiciis monitio præcedere debet. Quare licet transgressio ipsius legis non sit peccatum mortale, et ideo non sufficiat ad excommunicationem, nisi præmissa nova monitione, novaque contumacia intercedente, nihilominus adjuncta nova judiciis monitione sub comminatione ejusdem censuræ, jam tunc mortale peccatum est illam

legem, et obedientiam transgredi, et tunc jam est sufficiens materiæ, ut quis possit per judicem excommunicari. Unde concludunt, quamvis peccatum mortale tantum sit materiæ excommunicationis, quæ actu inferitur, nihilominus legem, quæ aliquid prohibet sub excommunicatione ferenda, non semper per sese obligare ad mortale, quia non semper sola transgressio illius legis ut sic sufficit constituere hominem dignum excommunicatione, nisi aliunde crescat culpa et contumacia. Erit ergo juxta hanc sententiam materiæ talis præcepti aut sufficiens ad peccatum mortale, si ex se gravis sit, aut, si sit levis, erit ex se quidem insufficientis, ut ex vi solius legis transgressio sit mortalis; adjuncta tamen judiciis monitione, jam transgressio erit peccatum mortale, quia qui resistit monitioni judiciis factæ sub comminatione excommunicationis majoris, etiam in materiæ levi, efficitur dignus, in quem feratur excommunicatio major, et consequenter peccat mortaliter. Quæ tota doctrina plane colligitur ex Cajetano citatis locis.

22. *Difficultas circa Cajetani sententiam.*—Statim vero occurrit difficultas circa illam, nam interrogo, an materiæ illius legis, quæ prohibet actum aliquem sub pœna excommunicationis ferendæ, sit ex se sufficiens ad peccatum mortale, si ab habente potestatem per propriam et perfectam legem prohibeatur, neene. Nam, si primum dicatur, sequitur, actum illum, quatenus est transgressio illius præcepti et ex vi ejus, esse peccatum mortale. Probatur, quia illa lex etiamsi non imponat excommunicationem ipso facto, sed ferendam, est propriissima lex in materiæ de se gravi; ergo transgressio ejus in tali materiæ erit peccatum mortale, quia et omne præceptum proprium in materiæ gravi obligat sub mortali, et omnis inobedientia contra præceptum stricte sumptum, est mortale peccatum. Antecedens patet, quia non est de ratione legis, ut imponat censuram vel pœnam aliquam ipso facto incurrendam, ut per se notum est; præter hoc autem nihil potest excogitari necessarium ad veram et propriam legem, quod in tali præcepto non inveniatur. Nam et procedit a potestate sufficiente ad veras leges ferendas; nullus enim potest ferre legem sub illa comminatione, qui non habeat perfectam jurisdictionem fori contentiosi sufficientem ad propriissime præcipiendum, et obligandum ex præcepto. Deinde talis lex semper fertur per verbum proprie præceptivum,

et promulgatur cum eadem solemnitate qua aliæ leges; quid ergo fingi potest, quod ad legis perfectionem illi desit? Si vero altera pars eligatur, scilicet, illam materiæ esse adeo levem, ut lex perfecta et Ecclesiastica in illam cadens non obliget sub mortali, sequitur non sufficere ad excommunicationem ferendam etiam post admonitionem superioris, nam ipsa lex per se ipsam monet, et transgressio ejus contumacia quædam est respectu Ecclesiæ et pastoris ferentis legem; ergo si hoc non obstante ob levitatem materiæ tota illa transgressio et contumacia levis est, idem erit interveniente judiciis admonitione. Patet consequentia, quia gravitas materiæ adeo necessaria est ad peccatum mortale, ut sive præceptum sit humanum, sive divinum, non faciat actum esse mortale peccatum absque illa.

23. *Evasio.*—*Elucidatur.*—Dices, eandem materiæ, quæ est levis respectu legis generaliter latæ, censi posse gravem respectu præcepti judiciis speciali monitione et severitate actum prohibentis, quia, ut Juristæ dicunt, *mitius agitur cum lege, quam cum homine*. Sed hoc difficile intellectu est; suppono enim ex parte materiæ et actus esse omnimodam identitatem cum eisdem circumstantiis; cur ergo illud idem dicatur leve respectu legis, et grave respectu præcepti hominis? Ut, v. gr., prohibuit Gregor. XIII sub pœna ferendæ excommunicationis, ne clerici agitationi tauro-rum interessent; si ergo non obstante tali lege illa erat materiæ levis, et solum ad veniale peccatum sufficiens, ut quidam eo tempore opinati sunt, cur adjuncta monitione Episcopi, respectu illius illa eadem erit materiæ gravis, concurrentibus eisdem circumstantiis et non majori scandalo, etc.? Quod vero quidam aiunt, quamvis materiæ sit levis, si actus prohibeatur ab homine sub censura excommunicationis et trina monitione præmissa, sufficere ad peccatum mortale inobedientiæ propter contumaciam et contemptum, falsum sine dubio videtur propter rationem prius factam, quod materiæ gravis est de essentia peccati mortalis absolute et secundum se, quia, si hoc non ita esset, nunquam posset cum fundamento dici peccatum esse veniale ex levitate materiæ, nec magis respectu divini juris, quam humani, nec respectu legis, potius quam hominis, quia non est minor potestas obligandi in legislatore, quam in homine præcipiente, et supposita potestate non est etiam minor voluntas, nam

verba præceptiva æque illam indicant. Exemplis etiam potest idem manifestari, nam quamvis superior rem levem sub excommunicatione et prævia monitione quacumque prohibeat, ut, v. gr., ne dicam verbum jocum, aut ne dem assem alteri, et similia, non propterea erit peccatum mortale, quia materia est incapax; et comminatio, vel sententia in illo præcepto inclusa, vel non est vera, sed in verbis tantum ad terrorem, vel continet intolerabilem errorem. Quare, licet illa sit aliqua contumacia, tamen hæc eadem potest esse levis ex parvitate materiæ. Contemptus autem, si intelligatur esse ipsius legis vel legislatoris, necessarius non est; unde, si interveniat, erit per accidens, quare non spectat ad præsentem considerationem; si autem intelligatur esse de excommunicatione vel ejus comminatione sic facta, non erit grave peccatum secluso scandalo, quia talis comminatio injusta est vel etiam nullius momenti. Nulla ergo videtur posse assignari ratio, cur, si præceptum sub excommunicatione ferenda ex se versatur circa materiam venialis peccati, post admonitionem judicis fiat illa transgressio mortalis et materia capax excommunicationis majoris.

24. *Ad difficultatem circa sententiam Cajetani respondetur.* — Ad hanc difficultatem responderi potest juxta superius dicta, quod, sicut peccatum veniale interdum ita est proxima occasio scandali proprii vel alieni, ut licet per se et ex sola rei natura non statim fiat peccatum mortale ex illa circumstantia, possit ratione illius per jus aut præceptum humanum prohiberi sub culpa gravi et sub excommunicatione majori ipso facto incurrenda, ita pari modo in præsentem, quamvis in eadem materia lex generatim lata sub censura excommunicationis ferendæ non obliget sub mortali, nihilominus adjuncto præcepto hominis hic et nunc idem præcipiens et momenti sub censura cum effectu imponenda, jam illa transgressio et inobedientia sit peccatum mortale. Est enim fere eadem ratio; nam lex divina et naturalis per se ac cæteris paribus non minus obligat, quam humana, et nihilominus aliquid præcipit lex humana, quod non præcipit lex naturalis, quia aliqua est materia proportionata legi humanæ quoad talem prohibitionem, quæ non est proportionata legi naturali vel divinæ, eo quod lex naturalis, vel divina abstractior, seu universalior sit, lex autem humana magis descendat ad particularia pro temporum et circum-

stantiarum opportunitate. Sic igitur eadem fere proportione fieri potest, ut licet auctor legis non minorem potestatem vel auctoritatem habeat, sed majorem, quam judex exequens seu admonens in particulari, nihilominus sola lex in tali materia lata sub comminatione excommunicationis non obligat sub mortali, adjuncta vero judicis admonitione oriatur talis obligatio. Quia etiam lex illa comparata ad actum hominis est universale quid; præceptum autem hominis magis in particulari determinat obligationem, et ideo potest gravitatem ejus quasi complere. Accedit præterea, quod, dum admonitio judicis conjungitur legi, fit quasi duplex vinculum, ex quo nascitur, ut gravior sit contumacia et injuria, quæ fit superiori prohibenti, non tantum per legem quasi mortuam, sed etiam per ministrum suum, nempe judicem, qui est veluti viva vox et quasi anima legis. Unde in hoc non plus defertur judici, quam auctori legis, quia non sunt considerandi ut duo, sed ut unum, id est, ut causa principalis et instrumentalis. Unde obiter solvitur objectio, quæ hic fieri posset, quia admonitio judicis non est novum præceptum, sed applicatio quædam, et quasi recordatio obligationis ipsius legis. Primo enim negari potest assumptum. Deinde dicitur, illam eandem legem sic applicatam gravius obligare, quam per se solam, quia auctoritas legislatoris magis illo modo urget, majorique injuria afficitur, si illo etiam modo applicata contemnatur.

25. *Corollarium propositum sententiæ Cajetani præfertur et declaratur.* — Hoc ergo modo explicata hæc sententia probabilis est. Nihilominus existimo corollarium a nobis propositum esse verum simpliciter. Quod ut declarem, advertendum est, cum dicimus actum sic prohibitum per legem esse peccatum mortale ex genere, non esse intelligendum solum formaliter ex genere virtutis obedientiæ, vel alterius, ad quam fortasse spectat actus sic præceptus, ut religionis vel justitiæ, etc.; nam hoc nec satis est, nec deservit ad rem præsentem explicandam; sed intelligendum esse etiam quasi materialiter, id est, quod talis actus, in tali materia prohibita per tale præceptum et intra illam sistendo, est sufficiens ad peccatum mortale. Dico autem ex genere, quia in illa materia potest esse latitudo, ita ut aliqua non sufficiat ad mortale, aliqua vero sufficiat, ut in exemplis adductis in objectionibus factis contra tertiam illationem videre licet, et ideo non diximus

omnem transgressionem illius legis esse peccatum mortale, sed esse posse intra latitudinem illius materiæ (hanc enim vim habet illa determinatio, *ex suo genere*). Addimusque ulterius tunc solum transgressionem illam esse aptam ad illam pœnam, quando completam materiam habuerit, ad peccatum mortale constituendum sufficientem. In quo fere æquiparantur lex sub excommunicatione lata et ferenda; nam etiam, quando lex imponit ipso jure hanc censuram, habet latitudinem in sua materia; et si transgressio sit in materia minima, erit levis, et consequenter non sufficit, ut talis censura feratur. Differentia vero esse potest, quia materia prioris legis, regulariter loquendo, gravior est, et frequentius in ea mortale peccatum committitur, quam in alia. Quod ita sumendum est, ut intelligatur de eo, quod exigit talium legum differentia, non de eo, quod legislatores arbitrantur. Semper autem illud integrum manet in utraque lege, ut sola illa materia, quæ ad peccatum mortale sufficit, ad excommunicationem etiam sufficiat.

26. *An admonitio judicis possit efficere, ut culpa sit mortalis quæ alias esset venialis.* — An vero judicis admonitio aliquid conferat, vel necessaria esse possit, ut in aliqua materia culpa sit mortalis, quæ alias non esset, stante eadem lege, satis dubia res est. Quamquam in hoc ipso duplicem oporteat distinguere quæstionis sensum: unus est de peccato mortali sufficiente, ut judex exequatur excommunicationem, quam lex comminatur; et in hoc sensu existimo probabiliter necessariam esse illam monitionem, saltem ut censura recte feratur, juxta superius dicta de censuris in communi. Alius sensus est de peccato mortali secundum se. Et sic probabiliter existimo non esse necessariam judicis monitionem, ut transgressio talis legis in materia sufficiente peccatum mortale sit; hoc enim satis mihi probant rationes superius adductæ. Imo opinor, cæteris paribus, ac per se loquendo, nihil conferre talem admonitionem, ut in eadem materia sit mortale peccatum transgressio legis, quæ alias esset veniale. Nec video, cur hoc magis dicatur in lege, quæ prohibet sub comminatione excommunicationis, quam in ea, quæ prohibet sub excommunicatione lata sententiæ; nam si percutiens levissime clericum, licet aliquo modo violet canonem *Si quis suadente*, non incurrat illius censuram propter materiæ parvitatem, si ergo interveniret superioris admonitio, ut etiam illo levi modo

nullus percuteret clericum sub eadem censura, numquid incurreret illam? Non quidem, per se loquendo, quia materia semper est insufficientis. Cur ergo plus operabitur eadem admonitio, cæteris paribus, in alia lege, quæ solum comminatur censuram? Rationes præterea factæ sunt efficaces; nam illæ circumstantiæ, quæ in responsione considerantur, non sufficiunt ad malitiam mortalem, nisi materia alioqui gravis sit, aut ex novo fine vel circumstantia gravis fiat. Si autem illa per se gravis est, prohibitio talis legis sufficit ad constituendum actum peccaminosum mortaliter, ut discursus supra facti satis probant.

27. *Potest ex accidenti esse peccatum mortale interveniente judicis monitione, quod sine illa non esset.* — Addo tamen ex accidente posse contingere, ut interveniente monitione judicis, sit peccatum mortale, quod sine illa non esset, quia vel fortasse ante monitionem existimabatur materia levis bona fide, et absque culpa, ea, quæ post monitionem non poterit cum eadem tuta conscientia talis reputari, quia ubi evidenter non constat oppositum, semper obediendum est superiori et pro illo præsumendum. Et ad hoc potest conferre, quod dicebatur, præceptum hominis applicari magis in particulari, quam præceptum legis. Et ideo recte fieri potest, ut dubium, quod relinquit lex circa gravitatem materiæ, hic et nunc tollatur per superioris monitionem, qua urget legis obligationem sub ejusdem censuræ comminatione. Et hinc etiam fieri potest, ut in singulis actibus, quæ contra legem fiunt, aliquando non peccetur mortaliter, et tamen quod accedente monitione judicis jam incipiat peccari mortaliter per actum similem præcedentibus, et per sese spectatum ejusdem materiæ et qualitatis, quia nimirum judex jam non considerat actus singulos, sed consuetudinem et contemptum legis inde resultantem, quam fortasse particularis persona non considerabat, vel non tenebatur considerare; ut, verbi gratia, in exemplo supra posito de clerico relaxante comam, uno vel alio die illam relaxare erit veniale, et sæpius id facere, vel per aliquantulum temporis id protrahere non erit mortale, sed quædam negligentia venialis aut venialium peccatorum multiplicatio; at vero si accedat judicis admonitio sub dicta censura, jam erit sufficiens signum materiam illam consummari et accedere ad gravitatem peccati mortalis, ideoque si duret pertinacia et continuetur transgressio, erit sufficiens ratio ferendi excommuni-